

SATVERSMES TIESAS KOLĒĢIJA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV-1010. Tālrunis: 67830735, 67210274. Fakss: 67830770. E-pasts: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

LĒMUMS PAR ATTEIKŠANOS IEROSINĀT LIETU

Rīgā

2023. gada 16. oktobrī

Satversmes tiesas 3. kolēģija šādā sastāvā: kolēģijas priekšsēdētājs Gunārs Kusiņš, tiesneses Anita Rodiņa un Jautrīte Briede,

kolēģijas sēdē izskatījusi Satversmes tiesā saņemto [..] (turpmāk – Pieteikuma iesniedzējs) pieteikumu par lietas ierosināšanu (pieteikums Nr. 151/2023),

konstatēja:

1. No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzējs lūdz Satversmes tiesu:

1.1. atzīt Kriminālprocesa likuma 573. panta otro, trešo un piekto daļu un 573.¹ panta otrās daļas 2. punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no [datums];

1.2. atzīt Krimināllikuma 55. panta ceturto daļu par neatbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam un spēkā neesošu no [datums];

1.3. apturēt Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas [datums] nolēmuma lietā [..] izpildi.

2. Kriminālprocesa likuma 573. panta otrā daļa paredz: „Jautājumu par nolēmuma pārbaudi kasācijas kārtībā izlemj tiesa triju tiesnešu sastāvā. Personai, kura iesniegusi sūdzību vai protestu, kā arī personai, kuras tiesības un intereses aizskar sūdzība vai protests, paziņo tiesas sastāvu un to, kad tiks lemts par

kasācijas tiesvedības ierosināšanu, izskaidrojot tiesības septiņu dienu laikā pieteikt noraidījumu.”

Minētā panta trešā daļa noteic, ka kasācijas tiesvedību atsaka ierosināt, pieņemot vienbalsīgu lēmumu rezolūcijas veidā, kurā norāda atteikuma motīvus.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 573. panta piekto daļu šā panta trešajā un ceturtajā daļā minētais lēmums nav pārsūdzams.

Kriminālprocesa likuma 573.¹ panta otrās daļas 2. punkts paredz, ka tiesa var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību, ja, izvērtējot kasācijas sūdzībā vai protestā minētos argumentus, nerodas šaubas par pārsūdzētā nolēmuma tiesiskumu un izskatāmajai lietai nav būtiskas nozīmes judikatūras veidošanā.

Savukārt Krimināllikuma 55. panta ceturajā daļā noteic: „Nosacīti notiesājot, spriedumā norādāmi apstākļi, kuru dēļ tiesa atzinusi par lietderīgu sodu neizpildīt.”

3. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 20. panta piektajai daļai, lemjot par to, vai uz saņemtā pieteikuma pamata ir ierosināma lieta, kolēģija izvērtē, vai:

- 1) lieta ir piekritīga Satversmes tiesai;
- 2) iesniedzējs ir tiesīgs iesniegt pieteikumu;
- 3) pieteikums atbilst Satversmes tiesas likuma 18.–19.³ panta prasībām;
- 4) pieteikums nav iesniegts par jau izspriestu prasījumu;
- 5) pieteikumā ietvertais juridiskais pamatojums vai faktisko apstākļu izklāsts pēc būtības ir mainījies salīdzinājumā ar iepriekš iesniegto pieteikumu, par kuru lēmusi kolēģija.

4. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktam Satversmes tiesa izskata lietas par likuma atbilstību Satversmei. Līdz ar to pieteikumā ietvertais prasījums ir piekritīgs Satversmes tiesai.

5. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 4. punktu Satversmes tiesas kolēģija ir tiesīga atteikties ierosināt lietu, ja pieteikums iesniegts par jau izspriestu prasījumu. Lai izvērtētu, vai pieteikums iesniegts par jau izspriestu prasījumu, jānoskaidro, vai: 1) prasījums formāli ir izspriests; 2) prasījums ir mainījies pēc būtības; 3) pastāv būtiski jauni apstākļi, kuru dēļ prasījumu nevarētu uzskatīt par jau izspriestu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 10.1.–10.5. punktu*).

Satversmes tiesa 2018. gada 14. jūnijā ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2017-23-01 „Par Kriminālprocesa likuma 573. panta otrās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam” (turpmāk – spriedums lietā Nr. 2017-23-01). Sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 pieņemšanas brīdī Kriminālprocesa likuma 573. panta otrā daļa noteica: „Jautājumu par nolēmuma pārbaudi kasācijas kārtībā izlemj Senāta Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja norīkots senators (referents).” Savukārt minētā panta trešā daļa paredzēja: „Lēmumu uzraksta rezolūcijas veidā, un tas nav pārsūdzams.” Satversmes tiesa minētās Kriminālprocesa likuma normas, ciktāl tās neparedzēja, ka lēmumā par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību norādāmi tā motīvi, atzina par neatbilstošām Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

No pieteikuma un tam pievienotajiem dokumentiem izriet, ka Pieteikuma iesniedzējam Kriminālprocesa likuma 573. panta otrā un trešā daļa ir piemērota redakcijā, kādā tā izteikta ar 2018. gada 27. septembra likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, kas stājās spēkā 2018. gada 25. oktobrī. Spriedumā lietā Nr. 2017-23-01 minēto Kriminālprocesa likuma normu konstitucionalitāte redakcijā, kas stājās spēkā 2018. gada 25. oktobrī, netika vērtēta.

Līdz ar to pieteikumā ietverto prasījumu par Kriminālprocesa likuma 573. panta otrās un trešās daļas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam nevar uzskatīt par jau izspriestu Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 4. punkta izpratnē.

6. Pieteikuma iesniedzējs apstrīd divu likumu normu atbilstību Satversmei.

Satversmes tiesas likuma 18. panta otrā daļa noteic, ka vairāku aktu apstrīdēšana vienā pieteikumā pieļaujama vienīgi šajā likumā norādītajos gadījumos. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, ņemot vērā Satversmes tiesas procesa ekonomijas principu, atsevišķos gadījumos viena pieteikuma ietvaros var apstrīdēt arī vairāku normatīvo aktu normas, kas regulē savstarpēji cieši saistītus tiesību jautājumus (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2008. gada 29. jūlija lēmumu par lietas ierosināšanu pēc pieteikuma Nr. 75/2008*). Fakts, ka pieteikumā apstrīdētās normas piemērotas vienai personai, pats par sevi nepadara šajās tiesību normās regulētos tiesību jautājumus par savstarpēji cieši saistītiem.

Kriminālprocesa likuma 573. panta otrā, trešā un piektā daļa regulē ar kasācijas tiesvedības ierosināšanu saistītus jautājumus, bet šā likuma 573.¹ panta

otrās daļas 2. punkts paredz vienu no gadījumiem, kad tiesa var atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību. Savukārt Krimināllikuma 55. panta ceturtā daļa regulē tiesas pienākumu nosacītas notiesāšanas gadījumā spriedumā norādīt apstākļus, kuru dēļ tiesa atzinusi par lietderīgu sodu neizpildīt. Tādējādi apstrīdētajās normās regulētie tiesību jautājumi ir dažādi un nav savstarpēji cieši saistīti.

Līdz ar to pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 18. panta otrās daļas prasībām.

7. Papildus kolēģija norāda, ka konstitucionālajai sūdzībai jāatbilst arī citām Satversmes tiesas likuma 18. un 19.² pantā noteiktajām prasībām.

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 18. panta pirmās daļas 4. punktu pieteikumā ir jānorāda juridiskais pamatojums. Par juridisko pamatojumu Satversmes tiesas likuma izpratnē atzīstama juridiskā argumentācija, kurā pamatota katras apstrīdētās normas neatbilstība pieteikumā norādītajai augstāka juridiska spēka tiesību normai.

7.1. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka Kriminālprocesa likuma 573. panta otrā, trešā un piektā daļa neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, jo nenodrošina objektīvu un pārskatāmu jautājuma par kasācijas tiesvedības ierosināšanu izlemšanu. Proti, minētajās normās neesot noregulētas, kādā procesuālajā formā – rīcības sēdē vai tiesas sēdē – tiek izlemts jautājums par kasācijas tiesvedības ierosināšanu un cik motivētam ir jābūt tiesas lēmumam, ar kuru tā nolēmusi atteikties ierosināt kasācijas tiesvedību. Turklāt Pieteikuma iesniedzējam esot liegta iespēja pārliecināties par tiesas pieņemtā lēmuma tiesiskumu, jo lēmums par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību neesot pārsūdzams.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka no Satversmes 92. panta pirmā teikuma izriet valsts pienākums izveidot attiecīgu tiesu institūciju sistēmu un arī pienākums pieņemt tādas procesuālās normas, atbilstoši kurām tiesa lietas izskatītu kārtībā, kas nodrošinātu to taisnīgu un objektīvu izspriešanu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2008. gada 9. maija sprieduma lietā Nr. 2007-24-01 8. punktu un 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 12. punktu*). Tiesvedības process nevar būt taisnīgs bez tiesas objektivitātes garantijām, kas atzītas par vienu no Satversmes 92. panta pirmā teikuma elementiem (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 14. maija sprieduma lietā Nr. 2012-13-01 12.1. punktu un 2018. gada 15. marta sprieduma lietā*

Nr. 2017-16-01 15.1. punktu). Tiesas objektivitātes jeb neitralitātes prasībai ir divi aspekti – subjektīvais un objektīvais. Pirmkārt, tiesai jābūt subjektīvi neitrālai. Otrkārt, tiesai jābūt neitrālai arī objektīvajā aspektā. Analizējot tiesas neitralitāti objektīvajā aspektā, nozīme var būt pat pieņēzumam. Turklāt nozīme var būt pat šķietamībai, tāpēc ir nepieciešams novērst pat šķietamu neobjektivitāti (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 13. punktu un 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-23-01 11. punktu*).

Likumdevējs ir tiesīgs, ņemot vērā konkrētās tiesvedības procesa stadijas raksturu, paredzēt vienu vai vairākus dažādus līdzekļus tiesas objektivitātes nodrošināšanai, ciktāl šie līdzekļi ir pietiekami, lai nodrošinātu tiesas objektivitāti šajā tiesvedības procesa stadijā (*sk. Satversmes tiesas 2020. gada 16. jūlija sprieduma lietā Nr. 2019-23-01 11. punktu*).

Pieteikuma iesniedzējs norādījis: lai nodrošinātu objektīvu procesa norisi kasācijas instances tiesā, arī jautājuma par nolēmuma pārbaudi kasācijas kārtībā izlemšanas stadijā ir nodrošināma prasība, ka tiesa lēmumu taisa apspriežu istabā. Tomēr pieteikumā nav pamatots, kāpēc gadījumā, ja tiesa minēto jautājumu izlemj rakstveida procesā, likumdevējam ir obligāts pienākums noteikt lēmuma pieņemšanas formu. Arī pats Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka apspriede nav vienmēr jānotur mutvārdos un tā var tikt noturēta rakstveidā. Turklāt pieteikumā nav pamatots arī tas, kāpēc objektivitātes garantiju nenodrošina likumā paredzētā iespēja pieteikt tiesnešiem noraidījumu. Tādējādi Pieteikuma iesniedzējs nav pamatojis, kādēļ esošie līdzekļi nebūtu efektīvi un pietiekami viņa Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietverto tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanai.

Pieteikumā arī norādīts, ka, neskatoties uz spriedumā lietā Nr. 2017-23-01 paustajām atziņām, likumdevējs nav izveidojis tādu tiesisko regulējumu, kas precīzi noteiktu prasības kasācijas instances tiesas lēmumam, ar kuru tā atteikusies ierosināt kasācijas tiesvedību. Proti, Kriminālprocesa likuma 573. panta trešajā daļā ietvertie jēdzieni „motivēts lēmums” un „lēmums rezolūcijas veidā” esot savstarpēji pretrunīgi un nenodrošinot personai tiesības saņemt pienācīgi pamatotu lēmumu. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka mazāk ierobežojošs līdzeklis būtu konkrēta lēmuma veida paredzēšana Kriminālprocesa likuma 573. panta trešajā daļā, jo tas garantētu to, ka katrā gadījumā kasācijas instances tiesas apsvērumi, kas bijuši pamatā atteikumam ierosināt kasācijas tiesvedību, tiktu pausti vienādā apjomā.

Satversmes tiesa jau ir norādījusi, ka tas, cik detalizēta būs nolēmuma motīvu daļa, ir atkarīgs no izskatāmajā lietā paustajiem būtiskajiem argumentiem, tomēr norādītajiem motīviem vajadzētu būt pietiekamiem, lai persona varētu saprast, kādēļ kasācijas tiesvedība pēc sūdzībā norādīto argumentu izvērtēšanas netika ierosināta (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-23-01 14.2. punktu*). Ņemot vērā minēto, pieteikumā nav pamatots tas, ka tiesas lēmums, kas pieņemts rezolūcijas veidā, bet kas satur atteikuma motīvus, liegtu personai tiesības saprast, kādēļ kasācijas tiesvedība nav tikusi ierosināta. Tas, vai kasācijas instances tiesa konkrētajā gadījumā ir sniegusi atbildes uz visiem Pieteikuma iesniedzēja norādītajiem argumentiem par Krimināllikuma pārkāpumiem un Kriminālprocesa likuma būtiskiem pārkāpumiem, ir piemērošanas jautājums. Tomēr Satversmes tiesa nepārvērtē tiesību normu interpretācijas un piemērošanas jautājumus (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 17. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-01-01 11. punktu*).

Pieteikumā arī norādīts, ka Kriminālprocesa likuma 573. panta piektā daļa neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, jo neparedz lēmuma par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību otrreizēju caurlūkošanu. Tomēr šādam uzskatam pieteikumā nav sniegts atbilstošs juridiskais pamatojums.

Līdz ar to pieteikumā nav sniegts Satversmes tiesas judikatūrai atbilstošs pamatojums Kriminālprocesa likuma 573. panta otrās, trešās un piektās daļas iespējamai neatbilstībai Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

7.2. Pieteikumā norādīts, ka arī Kriminālprocesa likuma 573.¹ panta otrās daļas 2. punkts neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Proti, minētajā normā neesot ietverti skaidri kritēriji, un tā pieļaujot tāda lēmuma par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību pieņemšanu, kas balstīts vienīgi konkrētu senatoru subjektīvā viedoklī. Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka likumdevējam būtu jāatsakās no šādu subjektīvam vērtējumam pakļautu kritēriju izmantošanas, jo to piemērošanas rezultātā tiekot liegtas tiesības uz pieeju kasācijas instances tiesai.

Satversmes tiesa jau ir atzinusi, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums nosaka likumdevēja pienākumu pieņemt taisnīgas tiesas spriešanai nepieciešamās procesuālās normas, bet šī norma neparedz konkrēta jautājuma izšķiršanu atbilstoši tādām procesuālajām noregulējumiem, kādu persona vēlas (*sk. Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 10. punktu*). Satversmes 92. pants neparedz valstij pienākumu visās lietās noteikt

iespēju spriedumu pārsūdzēt apelācijas un kasācijas kārtībā. Gadījumā, ja valsts pārsūdzēšanas iespēju ir paredzējusi, tiesības uz pieeju tiesai neietver prasību ikvienu lietu izskatīt pēc būtības. Minētā Satversmes norma neliedz valstij noteikt, kādas lietas un ar kādiem nosacījumiem ir izskatāmas kasācijas tiesvedības kārtībā, un ietver tiesības atvēlēt noteiktu rīcības brīvību Senātam, lai tas varētu izvērtēt konkrētu lietu izskatīšanas nepieciešamību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2013. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2013-02-01 10.2., 10.3. un 11. punktu*). Ņemot vērā minēto, pieteikumā nav sniegts juridiskais pamatojums tam, ka Kriminālprocesa likuma 573.¹ panta otrās daļas 2. punkts liegtu Pieteikuma iesniedzējam tiesības uz pieeju kasācijas instances tiesai, kā arī, ka minētajā normā ietvertu kritēriju pastāvēšana pati par sevi pārkāptu viņam Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertās tiesības uz taisnīgu tiesu.

Līdz ar to pieteikumā nav sniegts Satversmes tiesas judikatūrai atbilstošs pamatojums Kriminālprocesa likuma 573.¹ panta otrās daļas 2. punkta iespējamai neatbilstībai Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

7.3. No pieteikuma izriet, ka arī Krimināllikuma 55. panta ceturtnā daļa, ciktāl tā neparedz tiesas pienākumu pamatot to, kāpēc tā konkrētos apstākļos ir nolēmusi nepiemērot nosacītu notiesāšanu, neatbilstot Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam.

Pieteikuma iesniedzējs norāda, ka no pamatojuma principa kopsakarā ar citām Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietilpstošajām garantijām ir atvasināmas personas tiesības saprast un saņemt motivētu atbildi ne tikai tad, kad tiesa izvēlas piemērot labvēlīgāko tiesisko risinājumu, bet arī tad, kad tiesa izvēlas šādu risinājumu nepiemērot.

Senāts ir atzinis, ka tiesai ir jāmotivē Krimināllikuma 55. panta piemērošana, bet nav jāmotivē, kāpēc tā šo normu nepiemēro. Šāds atzinums izriet no Kriminālprocesa likuma 527. panta otrās daļas 6. punkta, kurā noteikts, ka notiesājoša sprieduma motīvu daļā tiesa norāda motīvus par konkrētā soda piemērošanu (*sk. Senāta 2017. gada 23. februāra lēmuma lietā SKK-68/2017 (11815006815) 5.6. punktu*). Tiesas norādītie motīvi par konkrēta soda piemērošanu jau pamato to, kāpēc konkrētajā situācijā tā ir secinājusi, ka personai ir piemērojams tieši tāds tiesiskais risinājums un ne cits. Tādējādi pieteikumā nav pamatots, kādēļ jau esošie līdzekļi nav efektīvi un pietiekami Pieteikuma iesniedzēja Satversmes 92. panta pirmajā teikumā ietvertu tiesību uz taisnīgu tiesu nodrošināšanai.

Savukārt Satversmes 92. panta otrajā teikumā ir nostiprināts viens no tiesiskas valsts pamatprincipiem – nevainīguma prezumpcija. Tā pasargā personu, attiecībā uz kuru izteikts kāds pieņēmums vai apgalvojums, ka tā, iespējams, izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, no atzīšanas par vainīgu, pirms tas nav pierādīts likumā noteiktajā kārtībā un noteikts ar spēkā stājušos nolēmumu krimināllietā (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 15. novembra sprieduma lietā Nr. 2015-25-01 13. punktu*). Pieteikuma iesniedzējs ir norādījis, ka gadījumā, ja tiesa izvēlas nepiemērot nosacītu notiesāšanu, tā prezumē, ka konkrētā persona, neizciešot reālu brīvības atņemšanas sodu, arī turpmāk izdarīs jaunus noziedzīgus nodarījumus. Šāds tiesas atzinums esot pretrunā nevainīguma prezumpcijas principam. Tomēr pieteikumā šādam viedoklim nav sniegts juridisks pamatojums.

Līdz ar to pieteikumā nav sniegts Satversmes tiesas judikatūrai atbilstošs pamatojums Krimināllikuma 55. panta ceturtās daļas iespējamai neatbilstībai Satversmes 92. panta pirmajam un otrajam teikumam.

8. Ievērojot to, ka lieta Satversmes tiesā nav ierosināma, šā lēmuma 1.3. apakšpunktā norādītais lūgums ir atstājams bez izskatīšanas.

Ņemot vērā konstatēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 3. punktu, Satversmes tiesas 3. kolēģija

nolēma:

1. Atteikties ierosināt lietu pēc [...] pieteikuma (pieteikums Nr. 151/2023).
2. Atstāt bez izskatīšanas šā lēmuma 1.3. apakšpunktā norādīto lūgumu.

Lēmums nav pārsūdzams.

Kolēģijas priekšsēdētājs

Gunārs Kusiņš